

Бережна К. В.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри європейського та міжнародного права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У ЗАПОБІГАННІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION IN THE PREVENTION OF ENTERPRISE BANKRUPTCY IN UKRAINE

В статті розглянуто ризики, які можуть призвести до стану неплатоспроможності, та відзначено, що інститут банкрутства допомагає управляти цими ризиками та забезпечує фінансову стабільність. Дві основні функції банкрутства в ринковій економіці – виключення неефективних підприємств з ринку та надання можливості відновлення суб'єктів господарювання, які зазнали тимчасових фінансових труднощів. Досліджено еволюцію законодавства щодо банкрутства в Україні та підкреслено, що незважаючи на зміни, основною метою інституту залишається регулювання відносин неплатоспроможності та захист ринку. Стаття присвячена дослідженню адміністративно-правового регулювання як засобу запобігання банкрутства підприємств в Україні. У статті проаналізовано чинне законодавство України щодо процедур банкрутства та виявлено недоліки, що створюють перешкоди для ефективного вирішення проблем неплатоспроможних підприємств. Зокрема, відзначено відсутність чіткої процедури визнання банкрутства державних чи казенних підприємств, що ускладнює судовий процес та порушує принципи справедливості. Запропоновано шляхи вдосконалення законодавства з метою підтримки платоспроможності підприємств через розробку та впровадження ефективних заходів з управління кризовими ситуаціями та фінансового реструктурування. Висунуто заключення про необхідність співпраці між різними органами влади, судовими органами, фінансовими установами та бізнес-спільнотою для успішного вирішення проблем неплатоспроможних підприємств та запобігання їх банкрутству. Дослідження закінчується рекомендаціями щодо подальших кроків у реформуванні системи адміністративно-правового регулювання з метою підтримки економічного розвитку та забезпечення фінансової стабільності підприємств в Україні.

Ключові слова: банкрутство, адміністративно-правове регулювання, підприємства, процедура банкрутства, боржник.

The article examines the risks that may lead to insolvency and notes that the institution of bankruptcy helps to manage these risks and ensures financial stability. The two main functions of bankruptcy in a market economy are to exclude inefficient enterprises from the market and to enable recovery of business entities that have experienced temporary financial difficulties. The author examines the evolution of bankruptcy legislation in Ukraine and emphasizes that despite the changes, the main purpose of the institution remains to regulate insolvency relations and protect the market. The article is devoted to the study of administrative and legal regulation as a means of preventing bankruptcy of enterprises in Ukraine. The article analyzes the current Ukrainian legislation on bankruptcy procedures and identifies the shortcomings which create obstacles to effective resolution of insolvent enterprises' problems. In particular, the author notes the lack of a clear procedure for recognizing bankruptcy of state-owned or state-financed enterprises, which complicates the judicial process and violates the principles of justice. The author suggests ways to improve legislation with a view to supporting the solvency of enterprises through the development and implementation of effective measures for crisis management and financial restructuring. The author concludes that cooperation between various authorities, judicial bodies, financial institutions and the business community is necessary to successfully resolve the problems of insolvent enterprises and prevent their bankruptcy. The study concludes with recommendations for further steps in reforming the system of administrative and legal regulation in order to support economic development and ensure the financial stability of enterprises in Ukraine.

Key words: bankruptcy, administrative and legal regulation, enterprises, bankruptcy procedure, debtor.

Постановка проблеми. Незважаючи на існуючі механізми адміністративно-правового регулювання у сфері запобігання банкрутства

підприємств в Україні, існують низка проблем, які потребують уваги та вирішення. Зокрема, важливими аспектами є ефективність заходів

щодо виявлення та прогнозування фінансових труднощів у підприємств, вдосконалення механізмів попередження кризових ситуацій, а також вдосконалення процедур санації та ліквідації боржників. Крім того, існує потреба у вдосконаленні законодавства щодо визначення критеріїв неплатоспроможності підприємств та вдосконалення механізмів відновлення фінансової стійкості. Додатковою проблемою є недостатня своєчасність та ефективність контролю за фінансовою діяльністю підприємств з боку відповідних контролюючих органів та інститутів. Таким чином, вирішення цих проблем стане ключовим для забезпечення стабільності та сталого розвитку відповідного сектору в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатні вчені, такі як І.А. Бутирська, Ю.В. Чорна, Я.О. Левшина, Б.В. Яринка, Л.В. Сенченко, Ю.П. Битяк та інші активно досліджують тему здійснення процедур банкрутства та зокрема вивчення адміністративно-правового регулювання. Науковці наголошують на тому, що наслідки банкрутства мають загальний негативний вплив на Україну: спостерігається зменшення кількості підприємств, що призводить до зниження пропозиції товарів, робіт та послуг, підвищується рівень безробіття і виплат безробітним, зменшуються податкові надходження до державного бюджету та інші аналогічні наслідки.

Метою цієї наукової статті є дослідження та аналіз адміністративно-правового регулювання у контексті запобігання банкрутства підприємств в Україні. Вона спрямована на розкриття сутності цього регулювання, визначення його ефективності, а також розгляд впливу на економічну стійкість та розвиток підприємницької сфери країни.

Виклад основного матеріалу. Інститут банкрутства є невід'ємною складовою ринкової економіки та відіграє важливу роль у регулюванні боргових зобов'язань та відновленні фінансової стійкості юридичних та фізичних осіб. Основною метою створення цього інституту є необхідність забезпечення узгодження інтересів різних суб'єктів господарської діяльності для захисту їхніх майнових прав та забезпечення сталого розвитку економіки. Кожен суб'єкт господарювання має свої ризи-

ки, існуючі як об'єктивні, так і суб'єктивні, які можуть призвести до стану неплатоспроможності. Зміна економічної ситуації на ринку, включаючи зміни у попиті, пропозиції, цінах та конкурентному середовищі, може спричинити негативні наслідки для будь-якого суб'єкта господарювання. Таким чином, інститут банкрутства створений для управління такими ризиками та забезпечення фінансової стабільності у господарській сфері. Банкрутство у контексті ринкової економіки виконує дві основні функції: перше, воно виключає з ринку неефективні підприємства, або ж, друге, дає таким суб'єктам можливість відродити та відновити свою активність у випадку тимчасових фінансових труднощів. На сьогодні існування врегульованої законодавством сфери неплатоспроможності є обов'язковою передумовою для функціонування ринкових відносин.

В Україні напрямок регулювання відносин неплатоспроможності, або банкрутства, зазнавав змін у ході еволюції законодавства, переходячи від продебіторської до прокредиторської системи. Проте, не зважаючи на ці зміни, основною метою інституту банкрутства залишається регулювання відносин неплатоспроможності та захист ринку від неефективних суб'єктів господарювання. Головним завданням такого регулювання є надання можливості застосування оздоровчих методів для суб'єктів господарювання, які опинилися у ситуації, коли вони не можуть виконати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами. Необхідно відзначити фрагментарність висвітлення проблематики специфіки визнання неплатоспроможними державних підприємств, що стала прогалиною у науково-практичних дослідженнях у сфері банкрутства. Відповідно до чинного законодавства можлива судова процедура розпорядження майном державних підприємств. На рівні нормативно-правового регулювання відсутня ефективна процедура визнання банкрутством державного або казенного підприємства, що ускладнює належне виконання судового рішення у випадку, коли цей суб'єкт виступає як боржник.

Здійснення адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства спрямоване на досягнення ефективності реалізації ряду функцій.

Функція адміністрування стратегічного завдання щодо прогнозування, полягає у формуванні моделі розвитку підприємницької сфери. Реалізація цієї функції дозволяє встановити перспективи регулювання національної економічної галузі. Взаємозв'язок з функцією прогнозування виявляється через функцію планування, що є матеріальним втіленням прогнозування. Згідно зі статтею 5 Кодексу України з процедур банкрутства [4], однією з форм реалізації функції планування є складання плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство, відомого як план санації. Вміст плану санації передбачає встановлення розміру кожного класу кредиторів.

Функція адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства, відома як функція координації [1], спрямована на забезпечення взаємодії між органами та системами суб'єктів владних повноважень. Зокрема, відповідно до положень статті 96 Кодексу України з процедур банкрутства [4], уряд України відповідає за збереження платоспроможності суб'єктів господарювання державної форми власності.

Функція організації у сфері банкрутства спрямована на створення механізму, що забезпечує структурний зв'язок між суб'єктами владних повноважень, ведення реєстрів боржників та інше. Згідно з положеннями статті 68 Кодексу України з процедур банкрутства [4], ця функція забезпечує проведення продажу майна та майнових прав боржника на публічних торгах, що мають відбуватися у формі електронного аукціону.

Функція контролю та нагляду у сфері банкрутства полягає у виявленні недоречних або недозволених управлінських рішень у галузі підприємництва та у попередженні економічних порушень. Наприклад, відповідно до статті 20 Кодексу України з процедур банкрутства, встановлюється система контролю за діяльністю арбітражних керуючих та їх асоціацій [8]. Статус арбітражного керуючого характеризується не лише сукупністю його прав та обов'язків, але й ефективністю та невідворотністю інституту відповідальності арбітражного керуючого за його дії.

Відповідно до пункту 3 статті 12 Кодексу України з процедур банкрутства [4], арбітражний керуючий повинен діяти добросовісно, розсудливо та відповідно до цілей, на які йому

доручено ці права та обов'язки. Положення Кодексу України з процедур банкрутства та Порядку здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих визначили основні принципи контролю за їх діяльністю та встановлення відповідальності. Згідно зі статтею 21 Кодексу України з процедур банкрутства [4], арбітражні керуючі несуть цивільно-правову, адміністративну, дисциплінарну та кримінальну відповідальність за свої дії та/або бездіяльність. Оскільки арбітражний керуючий має широкі повноваження, що безпосередньо впливають на права кредиторів та боржника, належна увага приділяється питанню його юридичної відповідальності. Для захисту прав та законних інтересів учасників справи про банкрутство необхідно вживати ефективних заходів з юридичної відповідальності арбітражних керуючих.

Контроль за діяльністю арбітражних керуючих реалізується через проведення планових та позапланових перевірок. Арбітражні керуючі можуть нести адміністративну відповідальність за порушення адміністративного законодавства у сфері фінансів та підприємницької діяльності. Ця відповідальність може включати ряд аспектів, зокрема: 1. Прямую відповідальність, що передбачена нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення [5]. 2. Відповідальність згідно з положеннями Кодексу України про адміністративні правопорушення, які стосуються спеціальних суб'єктів, що виконують управлінські та організаційно-розпорядчі функції від імені юридичної особи. 3. Відповідальність, що передбачена спеціальним законодавством про діяльність арбітражного керуючого і має ретроспективний характер, що означає можливість настання негативних наслідків через порушення законодавства. 4. Позитивна відповідальність, яка вимагає відповідності нормам і правилам, що встановлюють кваліфікаційні вимоги до арбітражного керуючого [3].

Питання щодо можливості притягнення арбітражного керуючого до дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності вирішується поза рамками процедури банкрутства. У межах справи про банкрутство господарський суд має право приймати рішення тільки щодо застосування до арбітражного керуючого засобів господарсько-правового впливу [7].

Аналіз правового статусу арбітражного керуючого підтверджує його ключову роль у справах про банкрутство. Цей представник має широкі повноваження, що визначаються конкретними судовими процедурами, у яких він бере участь. Значний обсяг прав та обов'язків арбітражного керуючого вимагає належного рівня правового регулювання його діяльності та встановлення ефективних механізмів контролю за його роботою в якості розпорядника майна, керівника санації, ліквідатора, керівника реструктуризації та керівника реалізації майна [2].

Спеціальні функції адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства включають такі аспекти: 1) Аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів для прогнозування економічного розвитку підприємств. 2) Розроблення, обґрунтування та впровадження плану санації боржника. 3) Розподіл отриманих від продажу майна та накопичення ресурсів. 4) Співпраця на національному та міжнародному рівнях для захисту інтересів суб'єктів господарювання. 5) Відновлення платоспроможності боржника. 6) Контроль за своєчасністю та об'єктивністю сплати податків, інших обов'язкових платежів та соціальних внесків.

Чинним законодавством України закріплюється обов'язкове заборону використання процедури банкрутства для державних підприємств (частина 3 статті 214 Господарського кодексу України) [6]. Для цих підприємств застосовуються процедури санації або ліквідації після їх виключення з переліку об'єктів, які

не можуть бути приватизовані, тобто після встановлення нормативного дозволу на їх виключення з об'єктів державної власності. Проте оновлений перелік державного майна, яке підлягає приватизації, в Україні до цього часу не затверджено. Така ситуація призводить до відсутності ефективної процедури банкрутства для державних або казенних підприємств, що утруднює належне виконання судових рішень у випадках, коли ці суб'єкти є боржниками.

Висновки. Таким чином, недоліки в законодавстві України щодо процедур банкрутства створюють перешкоди для ефективного вирішення проблем неплатоспроможних підприємств. Відсутність чіткої процедури визнання банкрутства державних чи казенних підприємств ускладнює судовий процес і може призвести до порушень принципів справедливості та правової визначеності. Необхідно провести аналіз та вдосконалення законодавства щодо запобігання банкрутства підприємств, враховуючи міжнародний досвід та рекомендації щодо ефективного вирішення таких ситуацій. Адміністративно-правове регулювання повинно спрямовуватися на підтримку платоспроможності підприємств шляхом розробки та впровадження ефективних заходів з управління кризовими ситуаціями та фінансового реструктурування. Необхідно забезпечити взаємодію між органами влади, судовими органами, фінансовими установами та бізнес-спільнотою для ефективного вирішення проблем неплатоспроможних підприємств та запобігання їх банкрутству.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адміністративне право України: підручник / [Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін.] ; за ред. Ю.П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2006. С. 275.
2. Кальченко О. Санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 1 (21). С. 220.
3. Коваленко О. В., Скляренко К. В. Банкрутство підприємств в Україні: причини та наслідки. URL: www.zgia.zp.ua, 2013. С. 66.
4. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#top>
6. Латинін О. А. Правове регулювання захисту прав кредиторів у справі про неспроможність (банкрутство) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : 12.00.04 / Нац. ун-т «Юридична акад. України ім. Я. Мудрого». Харків, 2012. С. 10.
7. Рябцева Я. Г. Правовий статус арбітражного керуючого : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : 12.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2006. С. 10.
8. Яринко Б. Адміністративна відповідальність арбітражного керуючого. *Підприємництво, господарство та право*. 2018. № 8. С. 131. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/8/25.pdf>